

Geniřletilmiş Özet

Giriř

Ergenlik, çocukluktan yetişkinliğe geçişin olduğu çalkantılı bir dönemdir. Aynı zamanda ergenlik özellikleri bakımından dürtüsellik ve risk alma davranışlarının sıklığının arttığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmalar, ergenlik döneminde sıklıkla karşılaşılan risk alma davranışları arasında madde kullanımının giderek arttığını göstermektedir. Madde kullanımının dünyada ve Türkiye’de gençliğin önemli sorunlarından biri olması, madde kullanımına karşı erken müdahale programlarının uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Ergenlerin madde kullanımı gibi olumsuz deneyimler yaşamasını engelleyebilecek eğitim programları, ergenlerin sağlıklı birer yetişkin olmalarında anahtar rol oynayabilir. Bu çalışma ile hem ergenlerin madde kötüye kullanımı ve bağımlılıktan korunmalarına hem de bu alandaki literatüre katkıda bulunmak hedeflenmiştir. Bu bağlamda çalışma, Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ilköğretim ikinci kademe okullarında eğitim gören 12 – 14 yaş grubu ergenlere uygulanan Güçlendirme Eğitimi’nin “madde bağımlılığından korunmada öz-yeterlik”, “benlik saygısı” ve “atılgnlık” düzeylerine etkisini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem

Ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desendeki bu çalışmanın evrenini Konya ili Karatay ilçesinde bulunan ilköğretim ikinci kademe okulları arasından rastgele seçilen iki okulun 12 – 14 yaş arası öğrencileri ($n = 170$) oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde güç analizi (Power Analysis) yapılmış olup %5 hata payı, %95 güçle ve 0,05 anlamlılık düzeyi temel alınarak çalışmaya alınacak öğrenci sayısı 27 olarak belirlendi. Çalışma grubu, çalışma sırasında yaşanabilecek kayıplar düşünülerek deney ve kontrol gruplarının her biri 33 öğrenci olacak şekilde basit rasgele yöntemle belirlendi. Çalışmanın verileri, ‘Ergen Bilgi Formu’, ‘Ergenler için Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği’, ‘Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği’ ve ‘Rathus Atılgnlık Envanteri’ kullanılarak toplandı. Veriler toplanmaya başlamadan önce gerekli etik izin ve kurum izni alındı. Veri toplama araçları deney ve kontrol grubuna uygulandıktan sonra deney grubundaki ergenlere her biri 45 dakika süren toplam 10 oturumdan oluşan Güçlendirme Eğitim programı uygulandı. Ardından deney ve kontrol grubuna veri toplama araçları yeniden uygulandı. Son testlerin uygulanmasından altı ay sonra veri toplama araçları deney ve kontrol grubundaki ergenlere son kez uygulandı. Çalışmanın istatistik analizi SPSS 20.0 paket programında yapılmış olup, veri analizinde yüzde, ort $\pm$ ss, normalliğin değerlendirilmesinde Kolmogrov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testi, ki-kare, varyans, bağımsız gruplarda t testi kullanıldı. Sonuçlar %95 güven aralığında ve $p < ,05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir. Çalışmanın gücü ve etki büyüklüğü tekrarlı ölçümlerde çok yönlü varyans analizi temel alınarak hesaplanmıştır.

Bulgular

Deney grubundaki ergenlerin madde bağımlılığından korunmada öz-yeterlik ölçeği puan ortalamaları, güçlendirme eğitimi sonrası ve altı ay sonraki izlem ölçümlerinde eğitim öncesi ölçüme göre artarak öz-yeterliliği olumlu yönde etkilediği, ayrıca etki büyüklüğünün de yüksek olduğu belirlenmiştir. Deney grubunun ergenler için madde bağımlılığından korunma öz-yeterlik ölçeği ön test, son test ve izlem puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,01$). Gruplar arasında madde bağımlılığından korunmada öz-yeterlik ölçeği son-test ve izlem puan ortalamalarının deney grubunda daha yüksek olduğu, öz-yeterliliğin olumlu yönde değiştiği ve etki büyüklüğünün de yüksek olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol grubunun ergenler için madde bağımlılığından korunma öz-yeterlik son-test ile izlem puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p < ,01$).

Deney grubunda Rosenberg benlik saygısı son-test puan ortalaması ile izlem puan ortalamasının olumlu yönde değiştiği görülmektedir. Deney ve kontrol gruplarında Rosenberg benlik saygısı ön-test puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamış ($p > ,05$), ancak son-test puan ortalamaları ile izlem puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p < ,01$).

Rathus atılgnlık envanteri son-test ve izlem puan ortalamalarının olumlu yönde değiştikleri görülmektedir. Benzer şekilde deney grubunda değişimin olumlu yönde sürdürdüğü, ancak izlem puan ortalamasının son-test puan ortalamasına göre düşüş gösterdiği gözlenmiştir. Deney ve kontrol gruplarında Rathus atılgnlık envanteri ön test puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmazken ($p > ,05$), iki grubun son-test ve izlem puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p < ,01$).

Tartışma

Ergenlere uygulanan Güçlendirme Eğitiminin “madde bağımlılığından korunmada öz-yeterlik”, “benlik saygısı” ve “atılgnlık” düzeylerine etkisini değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışmada, deney grubundaki ergenlerin bağımlılıktan korunmada öz-yeterlikleri, benlik saygıları ve atılgnlık düzeyleri üzerinde anlamlı farklılık yarattığı belirlenmiştir.

Güçlendirme eğitiminin bağımlılıktan korunmada öz-yeterlik üzerine olumlu değişimleri desteklediği, aynı ölçeğin son test ve izlem puan ortalamaları üzerinde de anlamlı farklılık oluşturduğu ve etki büyüklüğünün yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır.

Ergenlerin son-test ve izlem puan ortalamaları, deney grubunun kontrol grubuna göre daha yüksek benlik saygısına sahip olduğuna ve güçlendirme eğitiminin benlik saygısı üzerindeki etkisinin olumlu olduğuna işaret etmektedir.

Güçlendirme eğitiminin ergenlerin atılganlık düzeyleri üzerinde de olumlu etkisinin olduğu, deney grubunun Rathus atılganlık envanteri son test ve izlem puan ortalamalarının kontrol grubuna göre yüksek olmasından anlaşılmaktadır.

Sonuç

Bu araştırmada uygulanan güçlendirme eğitiminin; ergenlerin bağımlılıktan korunmada öz-yeterliliklerini artırdığı, benlik saygılarının gelişimini desteklediği ve atılganlık becerileri üzerinde olumlu etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma, sınırlı bir grupta gerçekleştirilmesine karşın, ergenleri madde bağımlılığından koruyacak altyapı kazandırılmasını ve bunun sürdürülebilirliğine katkıda bulunabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Elde edilen bulgular ve toplum ruh sağlığı hemşiresinin eğitici ve danışmanlık rolleri düşünüldüğünde madde kullanımı açısından risk grubunda yer alan ergenleri güçlendirmeye yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi, eğitim programlarının deneysel çalışmalar ile etkililiklerinin sınanması; eğitim programlarında akran eğitimi modeli ile çalışılması; benzer çalışmaların farklı sosyodemografik bölgelerde de yürütülmesi ve sonuçlarının karşılaştırılması önerilebilir.